

Waar het echt om gaat bij hulpverlening

De geldinzamelingsactie ten voordele van de slachtoffers in Zuidoost-Azië bereikt vandaag met Tsoenami 12-12, de gezamenlijke televisieshow van de belangrijkste omroepen, een hoogtepunt. Het is totnogtoe het meest succesvolle initiatief voor geldinzameling. Het heeft ongetwijfeld ook zijn verdienste. Naar aanleiding van de ramp in Azië wordt evenwel ook kritiek geuit op de snelheid en vooral de efficiëntie van de hulpverlening.

Die kritiek is meer dan terecht, stelt ELS DE TEMMERMAN. Het debat over efficiënte humanitaire hulp moet men durven te voeren. Ook al horen we dat niet graag.

Het was een bedroevende vertoning: de vele humanitaire organisaties die met elkaar wedijverden om hun rekeningnummers te laten verschijnen op het televisiescherm. Bedroevend omdat het de bevolking in verwarring bracht. Bedroevend ook omdat het de indruk wekte dat bepaalde humanitaire organisaties munt probeerden te slaan uit de tsoenamiramp. Het leek de stelling te bevestigen die Graham Hancock 15 jaar geleden al verkondigde in zijn omstreden boek 'Lords of Poverty':

de hulpverlening is een multimiljardenbusiness geworden die er vooral op gericht is zichzelf in stand te houden.

Eerste Wereld

Tussen 80 en 99 procent van alle hulp bestemd voor de Derde Wereld wordt in feite gespenseerd in de Eerste Wereld, voert Hancock aan. In de vorm van salarissen en reiskosten van de honderdduizenden ontwikkelingshulpers en buitenlandse consultants. In de vorm van seminaries in luxehotels in donorlanden. Maar vooral in de vorm van contracten voor grote buitenlandse bedrijven. 'Westerse hulp', aldus Hancock, 'wordt gebruikt om winsten te creëren voor westerse bedrijven.' De kruimels worden dan nog eens ingepikt door elites en corrupte bureaucraten in Derde-Wereldlanden.

Voor alle duidelijkheid: Hancock had het enkel over de officiële ontwikkelingshulp, in 1989 in totaal 60 miljard dollar verdeeld door regeringsinstanties, de VN-instellingen en de Wereldbank. Niet over de miljarden meer die jaarlijks worden uitgegeven door niet-gouvernementele organisaties.

Hancocks analyse bevestigt een oefening die ik zelf enkele jaren geleden deed in Mozambique, per capita het meest 'geholpen' land ter wereld. Samen met een vertegenwoordiger van de Wereldbank en UNDP, het Ontwikkelingsprogramma van de Verenigde Naties, maakte ik een opsomming waar al dat geld heen ging. 50 procent ging naar betalingsbalanssteun, in feite de afbetaling van buitenlandse schulden. 30 procent – een 'obsceen hoog bedrag', aldus de vertegenwoordiger van de Wereldbank - ging naar 'buitenlandse experts'. 10 procent ging naar contracten voor buitenlandse bedrijven. Nog eens 5 procent, zo werd geschat, ging naar de administratieve kosten van de vele humanitaire organisaties. Een luttele 5 procent schoot over voor de bevolking van Mozambique.

Gevaar

Er schuilt een groot gevaar in de onthulling van dit soort cijfers. Het gevaar dat mensen hun vertrouwen verliezen in alle organisaties en dus maar stoppen met geven, in de overtuiging dat het toch niet terechtkomt.

En dat is nu net wat diegenen die kritiek uiten op humanitaire hulp, niet willen. In alle organisaties en alle landen van Afrika heb ik goede mensen ontmoet die goede en zinvolle dingen deden.

We moeten de efficiëntie van hulp in vraag durven te stellen zonder het kind met het badwater weg te gooien.

In die zin deel ik de eindconclusie van Hancock niet: 'Hulp is intrinsiek slecht en niet voor hervorming vatbaar.'

Zonder te beweren de waarheid in pacht te hebben, maar steunend op een lange ervaring in de hulpwereld, als journaliste, hulpverlener en kabinetsmedewerker Ontwikkelingssamenwerking, waag ik mij aan enkele stellingen, die zowel voor noodhulp als voor ontwikkelingshulp gelden. Want mijn kritiek op de humanitaire hulp gaat veel dieper dan die van Hancock of Beaucourt.

Stelling 1: Humanitaire hulp verzwakt de staat

Mijn Amerikaanse collega's in Noord-Uganda zeggen het onomwonden. 'Met de staatsstructuren kun je niets aanvangen. De bureaucraten op lokaal en nationaal niveau zijn zo corrupt dat je beter buiten hen om werkt. Bovendien heb je geen enkele controle over hen. Uiteindelijk moeten wij het geld van de donors kunnen verantwoorden.' En dus bouwen ze hun eigen scholen, zetten hun eigen gezondheidssystemen op, naast en buiten de staat om. Doordat ze hogere lonen betalen, halen ze bovendien de beste mensen uit de administratie weg. Een chauffeur die voor een VN-organisatie werkt in Mozambique, verdient meer dan een minister. Zo krijg je een parallel circuit. Een situatie waarbij humanitaire organisaties de staat vervangen en de staat haar basisverantwoordelijkheden ontnemen. Sommigen noemen het een nieuwe vorm van kolonisering.

Stelling 2: Humanitaire hulp creëert afhankelijkheid

Het is merkwaardig te zien dat vele projecten in Afrika tientallen jaren doorgaan en nooit aflopen. Er komt een tweede fase, een derde, een vierde. Omdat iedereen er baat bij heeft dat de projecten nooit aflopen. De buitenlandse experts niet, de plaatselijke werknemers niet, de toeleveringsbedrijven en transportbedrijven niet. Dat geldt ook voor noodhulp. Knack-journalist Dirk Draulans beschreef destijds de Ontreddering van de hulpverleners toen de Rwandese vluchtelingenkampen in Congo werden opgedoekt. 'Help, we zijn onze vluchtelingen kwijt!'

Ik werkte toen als adviseur voor de staatssecretaris voor Ontwikkelingssamenwerking. Ik wist dat de kampen 0,75 miljard euro per jaar kostten. En ik had mij aldoor afgevraagd wie nog in staat was zoveel geld te beheren.

Op Ontwikkelingssamenwerking hadden we toen 0,50 miljard euro en zelfs met honderden bekwame ambtenaren slaagden we er niet in dat budget op een zinvolle manier te besteden, zodat we jaarlijks 0,125 miljard euro moesten teruggeven aan de staatskas.

Humanitaire organisaties leven van rampen. Eens geïnstalleerd hebben zij er de facto geen belang bij dat er vrede of een duurzame oplossing komt. Ik beweer niet dat zij dat beogen. Ik stel alleen vast dat dat een gevaar is.

Afhankelijkheid betekent ook macht. Op regeringsniveau hebben de grote westerse mogendheden er in ieder geval alle belang bij dat ontwikkelingslanden, bij voorkeur bodemrijke of strategisch belangrijke landen, van hen afhankelijk blijven. Via ontwikkelingshulp.

Stelling 3: Plaatselijke partnerorganisaties zijn geen mirakeloplossing

Socialistische kringen plegen alle heil te verwachten van de samenwerking met plaatselijke niet-gouvernementele organisaties (NGO's). Dat heeft de bevolking in de Derde Wereld, arm en wanhopig, ook begrepen.

'Op een bepaald moment ontdekte iemand dat Ugandezen ook een NGO konden oprichten', schrijft de vooraanstaande Ugandese journalist Joachim Buwembo in zijn boekje 'How to be a Ugandan'. 'Sindsdien is een NGO synoniem geworden voor een zeer klein bedrijfje met een zeer grote naam en een zeer grote jeep met voorwielaandrijving, bestuurd door de stichter die één keer per jaar enkele rijke buitenlandse donors op bezoek krijgt.'

En hij beschrijft hoe je op slag rijk kunt worden door een NGO te stichten.

'Bedenk het meest aantrekkelijke project en de meest sexy naam, bij voorkeur zoiets als 'Mobilisatie van Activisten voor Basisdemocratie'. Ga dan naar één van de donors en overtuig die ervan dat jouw project dé oplossing is. Gebruik aldoor de juiste terminologie en goochel met woorden als 'kwetsbare groepen' en 'sensibilisering.' Zodra ze erin toestemmen één workshop te financieren, ben je binnen!'

Mijn eigen ervaring met plaatselijke NGO's is dat je er veelal geen vat op hebt, noch op het personeel dat ze aanwerven, noch op de manier waarop de fondsen worden besteed.

Stelling 4: Niet méér hulp is nodig maar efficiëntere hulp

'Wij in de VN geloven dat de rijke landen 0,7 procent van hun BNP zouden moeten besteden aan ontwikkelingshulp, maar vele rijke landen besteden maar 0,2 procent', zei Jan Egeland, de vice-secretaris-generaal van de VN, onlangs aan het Amerikaanse weekblad Newsweek.

Met al mijn sympathie voor Egeland, maar ik deel zijn stelling niet. Niet méér hulp maar een groter percentage van de hulp moet gaan naar het land van bestemming.

Als ik zie hoe de VN en andere humanitaire organisaties gloednieuwe jeeps met vliegtuigen het land binnenbrengen, hoe ze Europese en Amerikaanse voedseloverschotten dumpen in Afrika terwijl de boeren in een andere deel van het land hun oogsten niet kwijt kunnen, hoe ze al hun personeel - van secretaresses en mecaniciens tot boekhouders en logistici - uit Europa invoeren, terwijl 90 procent van de bevolking in Afrika werkloos is, velen met universitaire diploma's, dan denk ik dat er iets fundamenteel fout is. 'Iedereen weet dat Somaliërs met universiteitsdiploma's die bereid zijn hun land te dienen beschikbaar zijn, zelfs in de landen waar de organisaties hun hoofdkwartieren hebben', klaagt een Somaliër op het internet.

Stelling 5: Ontwikkelingshulp is in wezen hypocriet

Het Europees Parlement heeft berekend dat de ontwikkelingslanden dertien keer meer verliezen door de oneerlijke wereldhandel en het protectionisme van het Westen dan dat ze krijgen aan totale ontwikkelingshulp.

Waar spreken we dan over? Het voormalige Nederlandse Europarlementslid, Hanja Maij-Weggen, deed vorig jaar een merkwaardige uitspraak. 'Als jullie onze goederen zouden toelaten op jullie markten, dan hadden we jullie hulp niet eens nodig', had een vertegenwoordiger van een ontwikkelingsland haar gezegd.

Behalve de handelsbarrières, zijn het de westerse landbouwsubsidies – en vooral de exportsubsidies - die de ontwikkelingslanden parten spelen. Europa, Canada en de VS besteden jaarlijks 300 miljard dollar aan landbouwsubsidies, het enige domein waar ontwikkelingslanden zouden kunnen concurreren. Dat leidt tot de absurde situatie dat elke koe in de Europese Unie twee dollar per dag krijgt, ongeveer wat de helft van de wereldbevolking per dag verdient. Dank zij de exportsubsidies worden EU-voedseloverschotten in Afrika verkocht tegen lagere prijzen dan de lokale boeren ze kunnen voor produceren. Waar spreken we dan over?

Nieuwe regels

Fundamenteler dan ontwikkelingshulp is daarom het wegwerken van de handelsbarrières en de afbouw van de landbouwsubsidies, in de eerste plaats de exportsubsidies, die indruisen tegen alle regels van de vrije wereldhandel. Fundamenteler is de kwijtschelding van de schulden, vaak leningen aangegaan door vroegere dictators die gesteund werden door Oost of West tijdens de Koude Oorlog. Fundamenteler ook is het betalen van eerlijke prijzen voor grondstoffen als koffie, cacao en katoen.

Tegelijk moeten de Europese Unie en de Europese lidstaten strengere eisen stellen aan de humanitaire organisaties die zij financieren. Zij zouden kunnen eisen dat zij minstens 50 procent van hun budget besteden in het land van bestemming. En dat zij op constructieve wijze samenwerken met de overheden ter plaatse en de staatsstructuren versterken, door waterdichte controlesystemen te eisen en in te bouwen. Het is moeilijk maar niet onmogelijk.

De auteur is journaliste en auteur van verscheidene boeken over Afrika.
Zij werkt nu als coördinator van een opvangcentrum voor ex-kindsoldaten in
Noord-Uganda.

Patrick Luysterman

De Tijd, pagina 2, 1616 woorden
© 2005 Uitgeversbedrijf Tijd n.v.